

8. Social Risk Index Structural determinants of social risk [WWW Document], n.d. URL https://www.eulerhermes.com/en_global/news-insights/economic-insights/social_risk_index_2020.html (accessed 2.20.22).

9. Горемикіна Ю. В. Соціальний захист в Україні: первинні та вторинні соціальні ризики людського розвитку / Ю. В. Горемикіна // Соціально-трудові відносини: теорія та практика . 2017. № 2. С. 276-286.

10. Євтухов О. В. Тенденції розвитку соціальних ризиків у сучасному суспільстві: державно-управлінський аспект. Аспекти публічного правління. 2018. № 6-7 Том 6. С.24-30

УДК 349.22

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-10

Буглак О.Г.,

аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ НОТАРІУСІВ В УКРАЇНІ

У статті здійснено розгляд таких понять як соціальні гарантії, гарантії нотаріальної діяльності та соціальні гарантії нотаріусів. Зроблено висновок про те, що соціальні гарантії безпосередньо впливають на діяльність нотаріусів, створюючи умови для належного виконання ними своїх повноважень, функцій, безпечних умов для їх праці тощо. Гарантії нотаріального процесу визначено як складову соціальних гарантії нотаріуса як уповноваженої державою фізичною особою, яка здійснює нотаріальну діяльність. Наголошено на відсутності чіткості в законодавчому чи нормативно-правовому закріпленні соціальних гарантії нотаріусів, їх місця та ролі у системі соціального захисту загалом та запропоновано формування єдиного переліку соціальних гарантії для державного та приватного нотаріуса. У рамках статті визначено основні фактори формування державної політики щодо окреслення соціальних гарантії нотаріусів

Ключові слова: соціальні гарантії, нотаріус, нотаріальна діяльність, соціальний захист, соціальне забезпечення.

The article considers such concepts as social guarantees, guarantees of notarial activity and social guarantees of notaries. It is concluded that social guarantees directly affect the activities of notaries, creating conditions for the proper performance of their powers, functions, safe working conditions and so on. Guarantees of the notarial process are defined as a component of social guarantees of the notary as a natural person authorized by the state who carries out notarial activities. The lack of clarity in the legislative or regulatory consolidation of social guarantees of notaries, their place and role in the social protection system in general is emphasized and the definition of a single list of social guarantees for public and private notaries is proposed. The article identifies the main factors in the formation of state policy on the definition of social guarantees for notaries

Key words: social guarantees, notary, notarial activity, social protection, social security.

Постановка проблеми. Соціальний захист кожної людини є важливим показником розвитку держави, реалізації соціальної політики кожного окремого органу влади. Саме завдяки належному рівню соціального захисту конкретної особи формується суспільство соціально захищених людей, суспільство при якому соціальний захист та соціальне забезпечення особи має перевагу над іншими процесами у державі. Держава має бути активним суб'єктом здійснення соціального захисту свого населення та вчиняти конкретні дії щодо визначення та реалізації соціальної політики по відношенню до кожного окремого громадянина чи окремої групи осіб, а не бути пасивним спостерігачем вказаного процесу. Загалом, саме на державу покладається прийняття та впровадження у життя напрямків соціального захисту, забезпечення реалізації державної соціальної політики, створення належних умов для захисту прав і свобод людини та громадянина, умов для належного працевлаштування, контроль за дотриманням соціальних гарантій та стандартів тощо. На сьогодні на законодавчому та нормативно-правовому рівні досить детально закріплені соціальні гарантії для значної кількості осіб та працівників в залежності від сфери їх діяльності: суддів, прокурорів, працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, державних службовців, адвокатів, працівників із важкими та шкідливими умовами праці тощо. Проте, недостатньо дослідженим є розуміння сутності соціальних гарантій нотаріусів в Україні, як осіб, які у відповідності до Закону України «Про нотаріат» уповноважені посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1]. Наразі не визначено ні термінологічне розуміння поняття «соціальних гарантій нотаріусів», ні їх видів, а також не передбачено їх чіткого нормативно-правового закріплення, що суттєво знижує рівень соціального захисту нотаріусів у державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання діяльності нотаріату та аспекти вчинення окремих нотаріальних дій у своїх працях розглядали наступні вчені: В. В. Баранкова, К.Ф. Білько, Г.Ю. Гулевська, Н.В. Ільєва, І.І. Когутич, І.В. Паризький, Л. К. Радзівська, В.С. Тарасенко, С.Я. Фурса тощо. Щодо питання соціальних гарантій громадян, то відповідні питання досліджувались у працях таких вчених як: В.М. Андріїв, В.А. Багрій, С.Я. Вавженчук, С.В. Венедіктов, Ю.М. Гришина, В.І. Журавель, Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, С.С. Лукаш, О.В. Москаленко, С.М. Черноус, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші.

Невирішені раніше проблеми. Проте, враховуючи те, що наукова доктрина досить стисло розглядала аспекти соціального захисту нотаріусів, а профільним Законом України «Про нотаріат» не визначено ні термінологічного розуміння, ні видів соціальних гарантій нотаріусів, вказане питання є відкритим та потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є визначення сутності поняття «соціальні гарантії нотаріусів» в контексті дослідження соціального захисту нотаріусів в цілому. Для досягнення поставленої мети у статті здійснюється розгляд термінологічного поняття «соціальні гарантії», «гарантії нотаріальної діяльності», «соціальні гарантії нотаріусів», здійснюється співвідношення вказаних понять між собою та з соціальними гарантіями звичайних громадян.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до безпосереднього розгляду мети нашого дослідження відзначимо, що у науковій літературі поняття «соціальні гарантії» вченими розглядаються досить по-різному. Одні співвідносять соціальні гарантії з соціальними правами, інші – виключно з грошовим еквівалентом, ще інші їх розмежовують, але не в повному обсязі, ще інші – вважають ці поняття зовсім різнорідними. Зокрема, прихильником першої позиції є А.І. Стребков, який зазначає, що соціальні гарантії

розглядаються як забезпечені існуючими державними ресурсами задекларовані соціальні права [2, с. 401]. О.В. Сімкіна також соціальні гарантії визначає як забезпечені існуючими державними ресурсами декларовані соціальні права, соціальні права в дії, реалізовані соціальні права [3, с. 123]. В.П. Горин, розглядає соціальні гарантії як грошовий еквівалент натурального обсягу споживання ринкових та суспільних благ, який гарантує держава громадянам з огляду на їхні соціальні очікування та можливості економіки. Продумана політика у царині соціальних гарантій дає змогу найбільш повно задовольняти соціальні інтереси населення і таким чином досягати в країні належного рівня соціальної безпеки [4, с. 73]. З огляду на наведене можна зробити висновок про те, що соціальні гарантії визначені економічним напрямком держави, її фінансовими можливостями та актуальністю матеріального забезпечення своїх громадян. Проте, ми не погоджуємося із співвідношенням соціальних гарантій виключно із грошовим еквівалентом, оскільки соціальні гарантії не можуть виражатися виключно у матеріальному аспекті, а можуть мати певну нематеріальну форму та зміст. Тобто, це можуть бути якісь соціальні пільги, створення можливостей для реалізації певних закріплених прав, інші нематеріальні блага, які можуть використовуватися по відношенню до працівників, службовців тощо. Дещо ширше тлумачення соціальних гарантій надає С.С. Шаталін, який під термінологічним розумінням соціальних гарантій пропонує розглядати комплекс умов що забезпечують права членів суспільства у виробництві, розподілі і споживанні. Головне призначення соціальних гарантій науковець вбачає у забезпеченні соціально рівних умов для всебічного гармонійного розвитку здібностей всіх членів суспільства [5, с. 262]. Ми солідарні із наведеною вище думкою науковця відносно того, що соціальні гарантії мають на меті зрівняти соціальне становище громадян чи працівників при не рівних можливостях соціального забезпечення, праці, відпочинку тощо.

Широке визначення поняття соціальних гарантій у своїх наукових працях надає О.П. Крентовська, яка пропонує розглядати їх як певну систему соціальних гарантій, що охоплює всі фази процесу виробництва – саме виробництво, розподіл, обмін і споживання: 1) у сфері виробництва встановлюються гарантії зайнятості та забезпечення нормального виробничого процесу; 2) у сфері розподілу гарантії надаються з оплати праці та соціального забезпечення непрацездатного населення. Основне їх призначення – стимулювати підвищення заробітної плати, забезпечувати своєчасну її виплату, обмежувати надмірну диференціацію в оплаті праці, встановлювати мінімальну заробітну плату, пенсію на рівні прожиткового мінімуму тощо; 3) у сфері обміну необхідними є гарантії товарного забезпечення грошей та рівного доступу до ринків товарів та послуг; 4) у сфері споживання – це гарантії задоволення соціально-пріоритетних потреб, пов'язаних із зниженням працездатності населення (охорона здоров'я, освіта) і мінімального рівня споживання предметів першої необхідності та якості благ і послуг, що надаються. Гарантії в сфері споживання полягають у необхідності формування, підтримки і розвитку здібностей індивіда [6, с. 408-411]. Вказана позиція досить широко окреслює сутність та значення соціальних гарантій та в цілому застосовується до всіх без виключення громадян, при цьому акцент, все ж таки, роблячи на особах, які в силу певних суб'єктивних чи об'єктивних обставин не можуть самотійно подолати певні життєві обставини та труднощі. Соціальні гарантії нотаріусів варто розглядати більш вузько, але в той же час охоплювати гарантії їх особистості (як фізичних осіб), так і гарантії їх професійної діяльності.

Діяльність державних та приватних нотаріусів передбачає дотримання ключових принципів: дотримання Конституції та законів України, міжнародних актів, правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування, ухвалених у межах їхньої

компетенції; неупередженості; незалежності професійної діяльності; збереження нотаріальної таємниці; чіткого дотримання алгоритмів вчинення нотаріальних дій, встановлених державою; заборони використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб тощо. Реалізація діяльності за цими принципами можлива лише за умови певних гарантій: політичних, ідеологічних, економічних та соціальних [7]. Отже, гарантії, в тому числі й соціальні, безпосередньо впливають на діяльність нотаріусів, визначаючи умови для належного виконання ними своїх повноважень, функцій, створюючи безпечні умови для їх праці тощо.

Здійснюючи дослідження питання соціальних гарантій нотаріусів зазначимо, що поряд із наведеним вище поняттям ми не можемо не охарактеризувати й таке поняття як гарантії нотаріальної діяльності, яке досить часто використовується у науковій літературі. М.В. Бондарєва, пропонує під гарантіями нотаріальної діяльності розуміти правові засоби, які у сукупності (системі) забезпечують належну реалізацію наданих прав та виконання обов'язків всіма суб'єктами нотаріальних правовідносин [8, с. 80]. Фактично такі гарантії спрямовані на забезпечення законного процесу здійснення нотаріальної діяльності, дотримання всіма суб'єктами засад нотаріального процесу, законності та послідовності вчинення нотаріальних дій. Але гарантії нотаріальної діяльності мають своїм спрямуванням визначення умов дотримання саме нотаріального процесу, а не соціального захисту нотаріусів, як осіб, які вчиняють нотаріальні дії. Хоча з іншої сторони можемо зробити висновок про те, що гарантування законного процесу здійснення нотаріальної діяльності досить позитивно впливає на соціальний захист нотаріусів, як суб'єктів вчинення нотаріальних дій, забезпечуючи при цьому не тільки захист нотаріального процесу, а й особи нотаріуса. Із наведеного вище можемо зробити аргументований висновок про те, що гарантії нотаріального процесу є складовою соціальних гарантій нотаріуса як уповноваженої державою фізичної особи, яка здійснює нотаріальну діяльність.

Але варто відзначити, що окремі науковці гарантії нотаріальної діяльності пов'язують й із гарантіями щодо осіб, які тільки висловили бажання стати нотаріусами. Зокрема, С.Я. Фурса та Є.І. Фурса вказують на те, що законодавець говорячи про гарантії нотаріальної діяльності зводить їх до гарантій осіб, які хочуть стати нотаріусами та самим нотаріусам [9, с. 42]. Проте гарантії нотаріальної діяльності є дещо ширшим поняттям, аніж соціальні гарантії для осіб, які тільки планують стати нотаріусами. А тому все ж таки, на нашу думку, гарантії нотаріальної діяльності, як ми вже вказували вище, варто розглядати як складову соціальних гарантій нотаріуса, як особи, що здійснює нотаріальну діяльність.

Вважаємо, що досить точно визначення поняття соціальних гарантій саме нотаріусів надає І.І. Когутич. Науковець зазначає, що соціальні гарантії спрямовані на створення надійної системи соціального захисту нотаріусів. Такі гарантії мають досить чітко виражений компенсаційний характер, і на відміну від економічних, сприяють задоволенню різноманітних особистих інтересів нотаріусів, які не пов'язані із фактичною реалізацією покладених на них повноважень: соціально-побутових, культурно-виховних, житлових, санітарно-оздоровчих тощо. Автор наголошує на тому, що разом з економічними, соціальні гарантії забезпечують підтримання іміджу нотаріальної професії та високого рівня її престижності й авторитетності [10, с. 94].

На сьогодні з'ясування сутності та значення соціальних гарантій нотаріусів, визначення їх ролі та місця в системі соціального захисту нотаріусів набуває особливого значення, оскільки не має чіткості в нормативно-правовому регулюванні соціальних гарантій нотаріусів, їх місця та ролі у системі соціального захисту загалом. Чомусь питанню

окреслення соціальних гарантій нотаріусів приділено досить мало уваги як на теоретичному так і на практичному рівнях. Безумовно, це досить негативно впливає на здійснення соціального захисту нотаріусів, дотримання їх соціальних прав, забезпечення їх соціального захисту. Якщо здійснювати порівняння перспектив розвитку та закріплення соціальних прав нотаріусів з, наприклад, адвокатами, то питанням соціального захисту адвокатів приділяється більше уваги, а аспекти їх соціального захисту досить детально висвітлюються на різноманітних заходах, присвячених захисту адвокатів та створення належних умов для здійснення ними адвокатської діяльності.

В той же час, наголосимо на тому, що при формуванні державної політики щодо окреслення соціальних гарантій нотаріусів, на нашу думку, має бути враховані наступні фактори:

по-перше, доцільність застосування тих чи інших соціальних гарантій для нотаріусів у певних умовах. Фактично, це означає, що розроблення системи соціальних гарантій має враховувати інтереси самих представників нотаріату та здійснюватися саме на основі їх потреб у соціальному захисті у певному чітко визначеному напрямку, а не шляхом простого нецільового закріплення таких гарантій без їх детального вивчення важливості та необхідності. Вважаємо, що вказаному процесу передують детальне обговорення напрямків удосконалення соціального захисту нотаріусів з їх спільнотами, окремими представниками, Нотаріальною палатою України та уповноваженими на реалізацію такої політики органами влади;

по-друге, враховуючи те, що соціальні гарантії фінансуються за рахунок Державного бюджету повинно бути враховано й фінансові можливості держави щодо їх впровадження та подальшого фінансування. Має бути розуміння того, що це є не разова акція щодо здійснення соціального захисту нотаріуса, а це – цілеспрямована політика держави у вказаній сфері. Має бути гарантія того, що вказаний процес не зашкодить іншим процесам, в тому числі й у питаннях розвитку економіки держави. З цього приводу варто навести думку В.П. Горина, який визначає перелік найбільш загрозливих наслідків непродуманої політики держави у царині соціальних гарантій, а саме: – розкручування інфляції через різке збільшення номінальних доходів громадян і порушення рівноваги грошової та товарної маси; – розбалансування фінансів системи пенсійного страхування та пов'язане з цим відволікання бюджетних ресурсів на фінансування пенсійних програм; – збільшення дефіциту державного бюджету; – погіршення платіжного балансу країни і зростання ризику девальвації національної валюти; – підвищення податкового навантаження [4, с. 77];

по-третє, можливість держави здійснити запровадження та реальне застосування тих чи інших соціальних гарантій, в тому числі й шляхом їх фінансування, створення реальних та ефективних механізмів їх виконання;

по-четверте, соціальні гарантії мають бути співрозмірними із тими ризиками, які несуть нотаріуси при виконанні покладених на них обов'язків. Тобто маєтися на увазі те, що соціальні гарантії нотаріусів мають не тільки забезпечувати належний рівень соціального захисту та соціального забезпечення, а й відповідати тим ризикам, які можуть супроводжувати діяльність нотаріуса. Це обумовлено специфікою роботи нотаріуса, якому у ході здійснення своєї роботи доводиться працювати з різноманітними документами та інформацією, яка стосується певної особи, її особистого життя, окремих відомостей про її життя, здоров'я тощо. Безумовно така позиція створює ряд умов для зловживання з боку різноманітних суб'єктів, які звертаються з того чи іншого питання до нотаріусів.

Окремо відзначимо, що здійснювати співвідношення соціального захисту та соціальних гарантій звичайних громадян із соціальним захистом нотаріусів не можна,

оскільки предмет такого соціального захисту є різним. Зокрема це впливає й із розуміння правового статусу державного та приватного нотаріуса. Як приклад, на державних нотаріусів поширюються окремі соціальні гарантії як на працівників, тобто осіб, які є працевлаштованими, оскільки останні працюють у відповідних нотаріальних конторах. На приватних нотаріусів такі гарантії не поширюються, або й поширюються, але не в повному обсязі, оскільки такі нотаріуси є самозайнятими особами. Встановлення соціальних гарантій для нотаріусів, на нашу думку, має місце для забезпечення не тільки належного рівня їх соціального забезпечення, а й для здійснення їх захисту, в тому числі від різноманітних негативних впливів та осіб, які можуть своїми діями створювати перешкоди для нормальної та законної реалізації нотаріусами своєї діяльності. В той же час, на сьогодні існує тенденція, відповідно до якої державні та приватні нотаріуси є рівними у своїх правах та обов'язках. Це мало б означати й рівність їх соціального захисту, їх соціального забезпечення, поширення на них соціальних гарантій у рівних можливостях. Але, на жаль, на практиці, це не завжди є реальним, оскільки вже ж такий механізм соціального захисту та соціальних гарантій для державних нотаріусів є більш детально визначений.

Окремо зазначимо, що нотаріуси потребують більш диференційованого підходу до визначення та правового регулювання соціальних гарантій, враховуючи специфіку їх роботи. З огляду на це, вважаємо, що соціальні гарантії нотаріусів варто розглядати не тільки з точки зору загальних соціальних гарантій, а й професійних. Загалом, погодимось із думкою Р.П. Луцького, який окреслюючи загальний і професійний соціальний захист приходить до висновку, що загальний і професійний соціальний захист – два різні види національної системи соціального захисту, відмінні між собою за суб'єктами, підставами та змістом державних гарантій, де професійний соціальний захист – це встановлені державою приписи, що спрямовані на забезпечення додаткових і підвищених гарантій працівників, пов'язаних із здійсненням трудової діяльності, та осіб, які з огляду на природні та професійні ризики припинили виконання такої діяльності [11, с. 11].

Висновки. Враховуючи те, що не можна визначити певний єдиний перелік соціальних гарантій для державного та приватного нотаріуса, має бути хоча б досягнуто певного балансу між їх соціальними інтересами та правами. Це можна здійснити шляхом визначення найбільш загальних соціальних гарантій, які б можна застосувати як для державного так і по відношенню до приватного нотаріуса. Таким чином, під соціальними гарантіями нотаріусів ми пропонуємо розуміти умови та засоби, які закріплюються на законодавчому рівні, забезпечуються уповноваженими на це суб'єктами та за допомогою яких нотаріуси (як державні, так і приватні) досягають балансу між захистом особистих прав та інтересів із їх правами та інтересами як суб'єктів нотаріальної діяльності, щодо здійснення та охорони нотаріальної діяльності без перешкод, відновлення порушеного суб'єктивного права, захисту професійних обов'язків та створення умов для належного виконання ними своїх професійних обов'язків.

Як висновок зазначимо, що чітке визначення поняття соціальних гарантій нотаріусів є важливим кроком для їх подальшого дослідження, розуміння їх видів, окреслення їх значення для соціального благополуччя нотаріусів. Нотаріуси не мають стояти осторонь процесу отримання соціального захисту від держави, а держава має перебрати на себе певну відповідальність за соціальний захист осіб, які в цілому діють від імені держави та виконують досить важливе завдання – вчиняють дії щодо захисту прав та свобод людини і громадянина та розвантажують судову систему держави. Наразі має бути забезпечено новий підхід до соціального захисту як державних, так і приватних нотаріусів, виділено та окреслено основні проблеми, які стають на шляху реалізації соціальних гарантій нотаріусів,

запропоновано перспективні та дієві шляхи вирішення вказаних проблем, а розпочати цей процес варто саме із розуміння того, що ж є соціальними гарантіями нотаріуса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Стаття 383
2. Стребков А.И. Социальная политика государства: понятийный фрагмент. Серия «Мыслители», Homo philosophans. , Выпуск 12 / Сборник к 60-летию профессора К.А. Сергеева. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С.396-403.
3. Сімкіна О.В. Змістовне наповнення поняття «соціальна політика»: державно-управлінський аспект. Економіка та держава. 2012. № 11. С. 122-125.
4. Горин В.П. Соціальні гарантії в системі соціальної безпеки держави: теоретико-методологічний аспект. Світ фінансів. 2013. № 2. С. 69-80.
5. Шаталин С.С. Социальная защищенность и ответственность. Социальные ориентиры обновления: общество и человек Мм. Политиздат. 1990. 446 с.
6. Крентовська О.П. Розвиток системи державних соціальних гарантій в умовах формування ринкового мотиваційного механізму. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2003. № 2. С. 405–412
7. Guiding Principles For A Notary. Guide to Technology. 2018. URL: <https://www.streetdirectory.com/etoday/10-guiding-principles-for-a-notary-wewuff.html>.
8. Бондарєва М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. Університетські наукові записки. 2010. № 2(34). С. 79-82.
9. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Кліменко, С. Я. Рабовська, О. О. Кармаза та ін.; за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. 1216 с.
10. Когутич І.І. Класифікація адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Науковий вісник Ужгородського націон. ун-ту. 2016. Випуск 41. Том 3. С. 92-97.
11. Луцький Р.П. Соціальний захист державних службовців в Україні : автореф. дис.. канд. юрид. наук: 12.00.05. Львів, 2010. 20 с.

УДК 32:304.4

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-11

Вигівська А.С.,

аспірантка кафедри конституційного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСУВАННЯМ ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячується конституційно-правовим засобам контролю за процесом фінансування підготовкою та проведенням виборів народних депутатів України до Верховної Ради України та проаналізовано поєднання норм чинного законодавства